

УДК 811.11:81'272

О. О. Осова

ІНОЗЕМНІ МОВИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

© Осова О. О., 2016

<http://orcid.org/0000-0001-7316-1196>

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.57606>

На основі аналізу нормативної документації щодо діяльності Ради Європи у статті розглянуто основні тенденції європейської мовної політики та визначено пріоритетні напрямки мовної політики України. Виявлено, що політика країн Європи в галузі іноземних мов спрямована на заохочення лінгвістичного та культурного співробітництва країн-учасниць для досягнення більшої згуртованості європейського співробітництва. Аналіз основних загальних цілей і завдань європейської мовної політики, рекомендацій, які стосуються вивчення іноземних мов у ВНЗ, і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення підготовки вчителів іноземних мов, свідчить, що європейська освітня політика в галузі сучасних мов повинна прагнути до полегшення вільного пересування людей та ідей в межах Європи; зростання взаєморозуміння всіх громадян Європи; якісного і кількісного підвищення рівня європейського співробітництва; усунення і запобігання упереджень і нетерпимості щодо людей інших культур і національностей; посилення демократичних структур і норм.

Ключові слова: іноземні мови, мовна політика, Рада Європи, вчитель іноземної мови.

Осовая О. А. Иностранные языки в контексте европейской языковой политики.

На основе анализа нормативной документации касательно деятельности Совета Европы в статье рассматриваются основные тенденции европейской языковой политики Украины. Выявлено, что политика государств Европы в области иностранных языков направлена на развитие лингвистического и культурного сотрудничества государств-участников для достижения тесного европейского контакта. Анализ основных целей и задач европейской языковой политики, рекомендаций, которые касаются изучения иностранных языков в ВУЗе, и рекомендаций, направленных на улучшение подготовки учителей иностранных языков, свидетельствует о том, что европейская языковая политика в области современных языков должна содействовать свободному перемещению людей и идей в пределах Европы; качественному и количественному повышению уровня европейского сотрудничества; предотвращению предубеждений и нетерпимости в отношении к другим культурам и национальностям; усилению демократических структур и норм.

Ключевые слова: иностранные языки, языковая политика. Совет Европы, учитель иностранного языка.

Osova O. O. Foreign languages in the context of European language policy.

Based on the analysis of regulatory documents as to the activities of the Council of Europe the main tendencies of the European language policy are scrutinized in the article. The priority areas for language policy of Ukraine are identified. It is revealed that the policy of European countries in the field of foreign languages aims to encourage linguistic and cultural cooperation of the participating countries to achieve better coherence of the European collaboration. The analysis of the main overall goals and objectives of the European language policy, recommendations regarding the study of foreign languages at the higher educational establishments and recommendations aimed at improvement of preparation of foreign language teachers, shows that the European educational policy in the field of modern languages should aim to facilitate the free movement of people and ideas within Europe; increase the understanding of all citizens of Europe; qualitative and quantitative increase of the level of European cooperation; eliminate and prevent prejudice and intolerance towards people of other cultures and nationalities; strengthening democratic structures and standards.

Key words: foreign languages, language policy, Council of Europe, foreign language teacher.

Постановка проблеми. Важливою складовою демократичного суспільства, яке розбудовується в Україні, є орієнтація на гуманістичні цінності світової культури. Громадськість, політики, науковці та освітяни дедалі глибше усвідомлюють потребу у побудові єдиної Європи, зокрема, наукового й освітянського простору без кордонів. Особлива увага приділяється вищій освіті, університетам, їх інтелектуальному потенціалу, який постійно зміцнюється і використовується в загальноєвропейському інтеграційному процесі, для поширення необхідних знань з метою усвідомлення спільних цінностей. Держава потребує висококваліфікованих фахівців із знанням іноземної мови, професіоналів, здатних абсорбувати все нове і прогресивне, готових до генерації і запровадження свіжих оригінальних ідей, а також до вигідної участі у міжнародному співробітництві і формуванні нового ставлення до України в Європі і світі.

Основним засобом людського спілкування є мова, а в багатомовному просторі – декілька мов. Ось чому вивчення іноземних мов набуває особливого статусу в нашій країні.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах життєдіяльності, вихід її у європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій і у сфері освіти як важливого державного інституту, у тому числі й у галузі навчання іноземних мов. Сьогодні, як ніколи раніше, статус іноземної мови має тенденцію до постійного зростання. Серед світової спільноти вона все ширше набуває ролі засобу міжкультурного спілкування. Усе це зумовлює актуальність визначення основних стратегічних напрямків удосконалення цілей, змісту, методів, прийомів і засобів навчання іноземної мови у контексті європейської мовної політики.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми регулювання мовних відносин у суспільстві, вплив екстралінвальних факторів на формування мовної політики здавна були об'єктом вивчення як мовознавчих, так і політичних наук, що відображено у працях О. Куця, Л. Масенко, Р. Белла, А. Мейє, Й. Гердер, Н. Мечковської, Л. Нагорної, Ю. Шевельова, Ж. Шевчук, І. Лопушинського та ін. У даному контексті в деяких із зазначених праць висвітлюється досвід мовної політики в окремих державах ЄС. Проте проблема вивчення іноземних мов у контексті європейської мовної політики, на нашу думку, висвітлена недостатньо.

Мета статті – здійснити аналіз нормативної документації щодо мовної політики у Європі та визначити пріоритетні напрямки мовної політики України з огляду на основні тенденції мовного простору Європи.

Виклад основного матеріалу. Досвід останнього десятиліття свідчить, що Україна дедалі тісніше співпрацює з європейським співтовариством у різних напрямках. Слід також відзначити, що вивчення англійської мови, французької, німецької та інших європейських мов є пріоритетним в нашій країні. Як свідчить проведене дослідження, Рада Європи вже протягом ряду років здійснює мовну політику, спрямовану на розвиток плюролінгвізма в європейських країнах. Зокрема, вона організує та фінансує різноманітні проекти в галузі іноземних мов, метою яких є допомога країнам-учасницям у розробці та реформуванні своїх національних освітніх програм в галузі навчання іноземним мовам; обмін досвідом і технологіями викладання; розробці сучасних методик викладання іноземних мов тощо [5]. Зауважимо, що в Україні у контексті європейської мовної політики розроблено проект

концепції викладання іноземних мов, проект державного освітнього стандарту з іноземної мови та навчальні програми з іноземних мов.

Політика країн Європи в галузі іноземних мов спрямована на заохочення лінгвістичного та культурного співробітництва країн-учасниць для досягнення більшої згуртованості європейського співтовариства. Зростаюча необхідність спілкування громадян у багатонаціональній Європі, незважаючи на культурні і мовні відмінності, вимагає підтримки компетентних органів на всіх рівнях освіти. Тому Рада Європи разом з Радою Культурного Співробітництва (СОССА) протягом вже декількох років здійснює проекти в галузі сучасних мов, а також проводить конференції, семінари та інші заходи, спрямовані на вирішення цієї проблеми. Важливу роль у здійсненні мовної політики в Раді Європи відіграє Секція сучасних мов у Раді Культурного Співробітництва і Європейський Центр Сучасних Мов. Так, Секція сучасних мов займається розробкою стратегічної європейської політики у цій галузі. Її першочергові завдання полягають у наступному:

- проводити політику міжнародної координації та діалогу;
- встановлювати стандарти;
- надавати сприяння різноманітному і якісному викладання мов у Європі,

розробляючи способи і методи викладання та вивчення іноземних мов; розробляти рекомендації, загальні напрямки міжнародних стандартів мовної політики [6]. Як свідчить проведене дослідження, політика Європейського Центру Сучасних Мов має практичний характер. Основна діяльність центру включає: розробку навчальних програм, підготовку семінарів та заходів з дидактичною спрямованістю; організацію діалогів і обмінів між учасниками; здійснення спільних дослідницьких проектів; поширення досягнень і досвіду викладання іноземних мов. Рада Культурного Співробітництва разом з Європейським Центром Сучасних Мов і багатьма іншими європейськими організаціями розробляють проекти в галузі сучасних мов, в яких відображені всі напрямки політики Ради Європи з цього питання. Як свідчить проведене дослідження, перші проекти визначали структури міжнародного співробітництва. Такі проекти розвивали основи лінгвістичних та освітніх принципів, які потім визначали напрямки розвитку різних галузей і застосовувалися на практиці, допомагаючи країнам-учасницям реформувати свої мовні освітні програми. Так, Проект «Вивчення мов громадянами Європи»

(1990-1996 рр.) завершився міжурядовою конференцією «Викладання мов в оновленій Європі», яка була організована Радою Європи і проходила в Стразбурзі з 15 по 18 квітня 1997 р. Результати проекту відображені в документах, які визначають загальноєвропейські стандарти викладання та вивчення іноземних мов. Серед них «Загальноєвропейський стандарт для користувачів», «Європейський мовний портфоліо» та «Опис початкових рівнів» [2-3].

Рада Культурного Співробітництва провела 31 міжнародний семінар, на якому обговорювалися культурний і освітній питання. Більше 2000 учасників з 47 країн ділилися своїм досвідом і розробляли нові підходи до вивчення і викладання мов. На семінарах також заслуховувалися звіти за проектом «Вивчення мов громадянами Європи» [7]. В галузі мовної політики Рада Європи також тісно співпрацює з Європейською комісією, міжнародними неурядовими організаціями, культурними інститутами та іншими партнерами.

Нові країни-учасниці Ради Європи, у їх числі й Україна, активно беруть участь у здійсненні таких проектів. Робоча група проекту «Вивчення мов громадянами Європи» дала свої рекомендації викладачам іноземних мов країн-учасниць і офіційним організаціям у галузі освіти.

Аналіз основних загальних цілей і завдань європейської мовної політики, рекомендацій, які стосуються вивчення іноземних мов у ВНЗ, і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення підготовки вчителів іноземних мов, свідчить, що європейська освітня політика в галузі сучасних мов повинна прагнути до полегшення вільного пересування людей та ідей в межах Європи; зростання взаєморозуміння всіх громадян Європи; якісного і кількісного підвищення рівня європейського співробітництва; усунення і запобігання упереджень і нетерпимості щодо людей інших культур і національностей; посилення демократичних структур і норм. Для виконання цих цілей Рада Європи вважає необхідним дати всім громадянам Європи можливості спілкуватися на різних мовах; вивчати більше однієї мови в період обов'язкової освіти, додатково до своєї рідної мови; вивчати інші країни, використовувати набуті навички та досвід спілкування іноземною мовою у спільно організованій діяльності; підвищувати роль міжнародного компонента у національних навчальних програмах тощо [8].

На основі підсумкового звіту робочої групи проекту «Вивчення мов громадянами Європи» та беручи до уваги інші заходи, проведені в цій галузі, кабінетом міністрів Ради Європи було ухвалено рекомендації країнам-учасникам, які стосуються сучасних мов: вживаючи всі доступні способи забезпечити виконання наведених нижче принципів і заходів в освітній і культурній національній політиці:

- сприяти всім європейцям в досягненні різних рівнів спілкування декількох мовах і заохочувати вивчення мов упродовж усього життя;
- підтримувати навчальні програми, що використовують гнучкий підхід на всіх рівнях;
- поширювати досвід використання іноземних мов у викладанні нелінгвістических дисциплін (наприклад, історії, географії, математики), створювати сприятливі умови для такого навчання;
- сприяти застосуванню комунікаційних та інформаційних технологій з метою розповсюдження навчальних матеріалів для всіх національних і регіональних європейських мов;
- підтримувати розвиток зв'язків і обмінів з установами і окремими людьми в інших країнах на всіх рівнях освіти, для набуття мовних і культурних звичок на основі автентичного матеріалу.

Отже, перераховані в рекомендаціях основні заходи та принципи спрямовані на розвиток плуролінгвізма в європейських країнах.

Як свідчить проведене дослідження, в пропозиціях, які були названі Комісією по Культурній Співпраці, пріоритетними для ВНЗ є: високий рівень середньої освіти; професійно-орієнтоване мовне навчання; двомовна освіта; використання інформаційних і комунікаційних технологій; автономія у навчанні; освітні зв'язки та обміни; оцінка знань; участь в програмі розвитку мов для міжнародного спілкування, в тій мірі, в якій дозволяє національна система освіти [9].

Як відомо, Україна не є повноправним членом Ради Європи. Незважаючи на відомі бар'єри і причини, все ж традиції вивчення іноземних мов у нашій країні дуже сильні. Наукові працівники та практики мають значні розробки моделей і методології методів навчання іноземним мовам, підготовки майбутніх учителів.

Особливої уваги вимагає освіта майбутніх учителів у ВНЗ. Підготовка вчителів повинна давати їм можливість удосконалювати наукові знання, а також практичні навички вживання мови під час роботи в аудиторії. Студенти повинні розуміти механізми вивчення другої мови. Професійна підготовка повинна сприяти розвитку особистісних якостей, які необхідні для кваліфікованого вчителя у розвитку інтернаціональних поглядів.

У контексті досліджуваної проблеми варто зауважити, що для успішної кооперації та взаємодії у світовому політичному, економічному, культурному, освітньому просторі необхідне знання не лише іноземних мов, а й культурних особливостей народу тієї чи іншої країни. Коли процес формування інформаційного суспільства можна вважати завершеним, особливого значення набуває не сама інформація з тієї чи іншої галузі знань, а вміння зберігати і передавати цю інформацію, налагодити, за В. Краєвським, діалог двох мовних систем, забезпечуючи тим самим стабільний контакт різних знань, культур і національних традицій [4]. Це зумовлює нове бачення цілей навчання іноземної мови, зміни її статусу, посилення її ролі у системі вищої освіти.

Як свідчить проведене дослідження, соціально-економічний, науково-технічний і загальнокультурний прогрес висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів.

Так, 2016 році в Україні стартувала національна програма популяризації іноземних мов «Україна speaking», метою якої є підвищення уваги до вивчення англійської мови, а також переорієнтація інформаційного простору на англійську мову в усіх сферах діяльності. Як відмічає ініціатор кампанії Мустафа Найєм, система вивчення іноземних мов в Україні побудована таким чином, що після школи чи університету люди знають граматику, вміють читати, наприклад, англійською, але не можуть цією мовою спілкуватися [1]. Основна мета проекту – поширення мультлінгвальності в Україні. Одним із компонентів кампанії «Україна speaking» є введення також нових стандартів вивчення та оцінювання в системі середньої та вищої освіти. До 2020 року ініціатива GoGlobal ставить такі цілі:

- 100% державних службовців категорії А будуть розмовляти однією з офіційних мов консульства Європи;
- 75% випускників старшої школи будуть розмовляти двома іноземними мовами;

- 20% українців вільно володітимуть англійською мовою. (В 2015 році цей відсоток складав 7% згідно опитування British Council) [1].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, зазначене вище дозволяє стверджувати, що сучасний стан популяризації іноземних мов з тенденціями, що означилися в їх вивченні висуває нові вимоги до професійної підготовки випускника та його особистісних якостей. Серед значущих – глибокі професійні знання та вміння, здатність до їх глибокого застосування, комунікабельність, готовність до самовдосконалення, творча активність. Конкурентоспроможність сучасного спеціаліста визначається не тільки його високою кваліфікацією у професійній сфері, але й готовністю вирішувати професійні задачі в умовах іншомовної комунікації.

У сучасних умовах іншомовне спілкування стає суттєвим компонентом майбутньої професійної діяльності спеціаліста, через що значно зростає роль дисципліни «іноземна мова» в системі підготовки фахівців, та майбутніх учителів зокрема.

Факт входження України у 1996 році до Ради Європи визначає необхідність погодження освітніх стандартів України з загальноєвропейськими освітніми стандартами.

Рада Європи висунула та активно підтримує концепцію європейської освіти, що заснована на ідеї «спільного європейського дому». Її ідеологи виходять із того, що Європа – це спільнота, що має спільні духовні витoki і цінності. І відповідно, європейський світогляд має ґрунтуватися на знаннях європейської спадщини, спільного історичного шляху протягом двох тисячоліть. Провідним інструментом об'єднання націй визнано мову. Стосовно загальних підходів до проблеми мови в Європі, стратегічним спрямуванням мовної політики на континенті є мультилінгвальність з перспективою оволодіння кожним європейцем трьома і більше мовами.

Все це і дає підстави поставити іноземну мову в ряд пріоритетних навчальних дисциплін, і у професійній діяльності, і для реалізації духовних потреб, тим самим посилюючи її роль в системі підготовки майбутніх учителів. Пріоритетне значення іноземної мови в системі підготовки фахівців зумовлюється і її суто практичною роллю в процесі інформатизації суспільства, а саме: володіння мовами сприяє інтенсифікації та підвищенню інформаційної грамотності майбутніх фахівців; забезпечує успішну реалізацію професійних

функцій, пов'язаних із комунікацією в умовах запровадження інформаційних технологій і входження країни до світового інформаційного простору.

Що стосується подальших перспектив дослідження проблеми, то, зусилля слід спрямувати на оцінку можливості застосування європейського досвіду в українській педагогічній вищій школі, на умови його реалізації та творчий розвиток із врахуванням наших реалій, особливостей та власних надбань в галузі іншомовної підготовки.

Література

1. До 2020 кожен п'ятий українець повинен вільно володіти англійською [Електронний ресурс] life.pravda.com.ua/society/2015/11/.../203321/
2. Европейский языковой портфель для филологов : (преподавателей языка, письм. и устн. переводчиков): В 3-х ч. Ч.2. Языковая биография. Ч.3. Досье / [сост. К.М. Ирисханова]. – М. : МГЛУ, 2003. – 75 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [пер. з англ. О. М. Шерстюк ; наук. ред. С.Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Краевский В.В. Диалог культур и партнерство цивилизаций: VII Международные Лихачевские чтения, 22-23 мая 2008 г. / В.В. Краевский. – СПб.: Спб ГУП, 2008. – С.404-406.
5. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників: Монографія / за ред. Г. О. Балла – К.: ШППО АПН України. – 1998. – 160 с.
6. Atkinson R. C and R. M. Shiffrin. 1968. Human memory: a proposed system and its control processes. In W. K. Spence and J. T. Spence (Eds.) *The Psychology of Learning and Motivation: advances in research and theory*. New York: Academic Press, 456 p.
7. Ausubel D. 1968. *Educational Psychology – A Cognitive View*. N. Y.: Holt, Rincharr and Winston, 256 p.
8. Bachor D. 1989. Do mentally handicapped adults transfer cognitive skills from the IE classroom to other situations or settings? *Mental Retardation and Learning Disability Bulletin*, 16(2), 14-28.
9. Bandura A. R. 1977. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioural change. *Psychological Review*, 41, 191-215.